

EXPOZIȚIA „CARTEA ROMÂNESCĂ VECHĂ ÎN COLECȚII SUCEVENE”

OLIMPIA MITRIC

Muzeul Bucovinei din municipiul Suceava a găzduit expoziția „*Cartea românească veche în colecții sucevene*”, organizată de către specialiștii Oficiului județean Suceava pentru Patrimoniul Cultural Național, cu sprijinul Inspectoratului Județean pentru Cultură, Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Filialei Arhivelor Statului, Muzeului Bucovinei și muzeelor din orașele Cimpulung Moldovenesc și Fălticeni.

Folosind în exclusivitate bogatul material bibliofil din județul Suceava, expoziția oferă o imagine de ansamblu a prezenței cărții românești vechi din punctul de vedere al provenienței tipografice. În sensul acesta, o investigație sistematică a avut loc în cadrul Oficiului pentru Patrimoniul Cultural Național; rezultatele acestor cercetări sunt bine reliefate de hărțile și tabelele existente în expoziție. Aflăm că au fost depistate și identificate 1968 de exemplare ce provin din 13 centre tipografice din țară (Iași, București, Rimnic, Blaj, Sibiu, Buzău, Neamț, Rădăuți, Bălgrad (Alba-Iulia), Brașov, Snagov, Tirgoviște, Căldărușani) și 8 din afara granițelor țării (Buda, Viena, Cernăuți, St.-Petersburg, Chișinău, Dubăsari, Uniev, Movilău). Prezența acestor cărți dovedește intensă circulație a cărții românești vechi care, indiferent de tiparnița ce o edita, se adresa tuturor românilor (Vezi Olimpia Mitric, *Patrimoniul de carte veche românească din județul Suceava*, în „Revista Muzeelor și Monumentelor, Muzeu”, nr. 9, 1988, p. 43—49).

Pentru un interval de aproape trei secole (XVII, XVIII și primele trei decenii ale secolului al XIX-lea), imprimările originale expuse în vitrine, pe centre tipografice, reprezintă aproape tot ce a ieșit mai valoros de sub teacurile acestor tipografii. Cea mai veche tipăritură datează din anul 1643. Este vorba de prima carte tipărită în Moldova, la Iași: *Cazania lui Varlaam*. Nici o carte din trecutul nostru nu s-a bucurat de o răspindire mai mare. În 1699, la Bălgrad, a fost reeditată într-o ediție specială pentru Transilvania, sub numele de *Chiriacodromion*, prezent în expoziție. Ne lipsite sunt celelalte monumente tipografice, cu consecințe multiple asupra limbii române și asupra mișcării culturale naționale din secolele următoare: *Noul Testament* tipărit la Alba-Iulia, în 1648, și *Biblia lui Șerban* tipărită la București, în 1688; exemplarul prezentat posedă însemnarea autografă a domnitorului Constantin Brâncoveanu și a aparținut mitropolitului Dosoftei. Din tipografia mitropoliei din Târgoviște provine *Îndreptarea legii* (1652), prima carte juridică. Din anul 1646 până la 1679 în Moldova nu mai există tipar. După 34 de ani de la încetarea activității tipografiei ieșene, Dosoftei reia șirul tipăriturilor românești imprimând *Viața și petrecerea Sfinților* (1682—1686) în patru volume, prima carte românească în serie de volume, prezentă în expoziție alături de alte titluri datorate mitropolitului Dosoftei: *Psaltirea slavo-română* (1680), *Molitvenic*

Aspect de la deschiderea expoziției

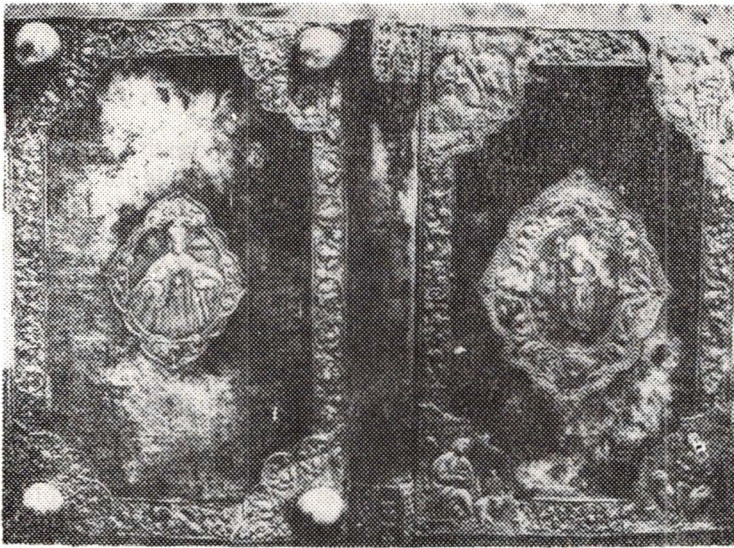
Ceasoslov. Iași, 1777. Foaie de titlu

de'nțeles (1681), *Parimiile* (1683) și celebra *Psaltire în versuri* imprimată, în 1673, la Kiev, alături de un exemplar cu foaia de titlu reparată de Gheorghe Asachi. Prezența, între altele, a *Evangheliei* bucureștene din 1682, prima evangheligie tipărită în limba română, a *Evangheliei greco-romane din 1693*, a *Evangheliei* imprimate la Snagov, în 1697, prilejuiesc evocarea numelui lui Antim Ivireanul, marele tipograf al domnitorului Constantin Brâncoveanu, întemeietorul tiparnițelor de la București, Snagov, Râmnic. Dimitrie Cantemir este prezent în expoziție cu un exemplar din *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*, Iași, 1698 și *Descrierea Moldovei*, în prima traducere românească, datorată tipografiei de la mănăstirea Neamț (1825).

În secolul al XVIII-lea se înființează noi centre tipografice la Buzău, Râmnic, Rădăuți, Blaj. Acțiunea de înlocuire a limbii slavone folosită în biserică cu limba română, începută de tipărițile buzoiene (*Octoih*, 1700, *Apostol*, 1704) este desăvârșită de mult căutatele cărți râmnicene (*Antologhion*, 1705, câteva *Minee*). Un loc aparte este rezervat în expoziție tipografiilor din nordul Moldovei: Rădăuți și Cernăuți. Nu este de prisos să pre-

Frecătură din secolul al XIX-lea.

cizăm că *Liturghia* tipărită la Rădăuți, în 1745, a fost cel dintâi *Liturghier* românesc tipărit în Moldova, că tipografia rădăuțeană deși a funcționat atit de puțin, între anii 1744—1746, s-a considerat a fi o ripostă la tendințele de grecizare în Moldova și, în același timp, un factor de întărire a ortodoxismului din Transilvania, fapt dovedit de multele exemplare ce au circulat în această zonă. Una din cărțile de referință ale posibilităților editoriale ale Blajului este *Biblia* din 1795. Din creațiile tipografice ale Vienei, colecțiile județului Suceava păstrează multe manuale școlare, unele prezente în expoziție: *Carte trebuincioasă pentru dascăli* (1785). Multele titluri apărute în tipografia Universității din Buda se exemplifică cu o parte din operele scriitorului ardelean iluminist Petru Maior: *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* (1812), *Prediche* (1810—1811) ș.a. Bine reprezentată este activitatea prolifică a editorului tipograf Mihail Strelbițki, a cărui tipografie a funcționat la Iași, Dubăsari și Movilău, peste Nistru. Tipografia de la Neamț este reprezentată, între altele, de celebra *Evanghelie* din 1821, realizare tipografică de excepție, în primul rind, prin ilustrația foarte bogată a fiecărei pagini.

Molitvenic, Brașov, 1811, Foaia de titlu.

Petru Maior, *Propovedanii la îngropăciunea camicilor morți*. Buda, 1908, Foaie de titlu.

Atenția cuvenită a fost acordată legăturii de epocă, prin expunerea citorva cărți cu ferecătură, și aspectului grafic, a realizării ilustrației de carte, prin fotografiile și xilografuri.

În una din vitrinele expoziției se prezintă cărți ce cuprind pe filele lor însemnările autografe ale unor personalități ale timpului: domnitorul Constantin Brâncoveanu, amintit mai sus, mitropolitul Iacob Putneanu, ierarhul cârturar Neofit Scriban.

Expoziția a beneficiat de un afiș reprezentativ pentru acest tip de manifestare, pe al cărui verso se găsește o utilă prezentare de ansamblu a fondului de carte românească veche din județul Suceava, precum și lista cărților (titlul, proveniența, nr. inv.) expuse pe centre tipografice.

Înscriindu-se în rindul actelor de cultură oferite de specialiștii Muzeului Bucovinei, expoziția „Cartea veche românească în colecții sucevene” s-a dorit a fi un cald omagiu pentru vechii truditoni de carte românească și pentru cei care de-a lungul secolelor au știut să păstreze valorile pe care astăzi le readucem la lumină, prezentându-le publicului larg.

RÉSUMÉ

Utilisant exclusivement le riche matériel bibliophile du département de Suceava, l'exposition „L'ancien livre roumain dans les collections de Suceava” se propose de présenter une image d'ensemble de la présence de l'ancien livre roumain, du point de vue de la provenance typographique. Dans ce sens une investigation systématique a eu lieu dans le cadre de l'Office pour le Patrimoine Culturel National. Les résultats des ces investigations sont bien mises en relief par les cartes et les tableaux se trouvant dans l'exposition. Nous apprenons que l'on a trouvé et identifié 1968 exemplaires provenant de 13 centres typographiques de Roumanie (Iași, București, Rimnic, Neamț, Blaj, Sibiu Buzău,

Rădăuți, Bălgrad (Alba-Iulia). Brașov, Snagov, Tirgoziște, Căldărușani) et de 8 autres centres de l'entrager (Buda, Viena, Cernăuți, St.-Peterburg, Chișinău, Dubăsari, Kiev, Moviłău). Le plus ancien livre date depuis 1643: *Cazania lui I'arlaam*, le premier livre imprimé en Moldavie.

L'exposition se propose aussi de mettre en valeur la graphie du livre, la reliure, d'époque par la présence des livres avec les sertissages, les photographies, les xilografures.

Une vitrine présente des livres avec les notes autographes des personnalités du temps: le prince Constantin Brincoveanu, le métropolitte Iacob Putneanu, le prélat érudit Neofit Scriban.